

Venované pamiatke 44 vojakov – Slovákov z trenčianskeho 71. pešieho pluku,
popravených 8. júna 1918 v Kragujevaci

STRUČNÁ HISTÓRIA 71. PEŠIEHO PLUKU A JEHO ÚČASŤ NA BOJISKÁCH PRVEJ SVETOVEJ VOJNY

HISTÓRIA PAMÄTNÍKA 44 POPRAVENÝCH SLOVÁKOV V KRAGUJEVACI

Idea vybudovania pamätníka v Kragujevaci sa zrodila v júni 1922 po náhodnom stretnutí veliteľa vojenskej hudby Nikola Stefanovića s vojenským atašé ČSR pplk. Milicherom. Milicher na iniciatívu Stefanovića sa šli pozrieť na hroby postrieľaných Slovákov. Cintorín našli v dosť zlom stave, preto Stefanović po návrate do kasárne poslal jedného veliteľa invalida, aby s vojakmi opravil ohradu, kríž, zasadili kvety a postaral sa, aby sa o hroby starali aj do budúcnosti. Po troch mesiacoch sa sformoval Odbor na výstavbu pamätníka. Členom odboru bol aj vtedajší plk. Teršibašić s manželkou, ktorý neskôr ako generál v roku 1928 daroval Trenčianskemu múzeu pamätný album s fotografiami a zúčastnil sa na oslavách v Trenčíne. Práce na definitívnej úprave pamätníka začali v máji roku 1923. Slávnostné odhalenie pamätníka a jeho posvätenie sa uskutočnilo 28. septembra 1924 v prítomnosti mnohých oficiálnych delegovaných hostí z ČSR.

Posvätenie pamätníka a hrobov malo vtedy ekumenický charakter. Počas slávnosti bola na hroby Slovákov vysypaná aj hĺna privezená z Trenčína. Prezident Československej republiky Dr. T. G. Masaryk za vybudovanie a úpravu pamätníka postrieľaným Slovákom v Kragujevaci viacerých zainteresovaných vyznamenal štátnym vyznamenaním Medailou Bieleho leva, ktorá sa udeľovala "Za zásluhy o Československý štát". Vyznamenania odovzdal vtedajší minister zahraničných vecí Dr. Eduard Beneš.

Kragujevacké pietne slávnosti sa stali významným dňom v kalendári vzťahov medzi predvojnovou ČSR a Kráľovstvom Srbov, Chorvátov a Slovincov. V jubilejnom roku 1938 mali oslavy konané 19. júna "v predvečer" Mníchova a následných udalostí, charakter celonárodnej demonštrácie solidarity s ČSR. Manifestačný sprievod prechádzal mestom Kragujevac s transparentmi na podporu Československa, kolektívnej bezpečnosti a demokracie. Na slávnosti sa v Kragujevaci zúčastnil aj generál Viest, neskoršia osobnosť protifašistického odboja v zahraničí a vojenský veliteľ SNP, ktorý v čase 1. svetovej vojny bol v srbskom vojsku na solúnskom fronte.

Isidor Djuković

POČTA BOJOVNÍKOM

Po rozsiahlej rekonštrukcii začiatkom leta v roku 2007 v Kragujevaci bol opätovne sprístupnený pomník štyridsiatich štyroch vojakov 71. pešieho pluku. Na rekonštrukcii areálu pomníka sa podieľali príslušníci UN - Veteran Slovakia, Nadácia pre podporu občianskych aktivít Bratislava, mesto Trenčín, Spoločnosť Alexandra Dubčeka, páni Čapo a Pudelka. V slovensko - srbských vzťahoch nejde o jedinečnú akciu.

Ján Mackovčín

Stručná história vzniku cisárskeho a kráľovského pešieho pluku č. 71

Začiatky vojenských a bojových tradícií cisárskeho a kráľovského pešieho pluku č. 71 (nem. Kaiserlicher und königlicher Infanterieregiment Nr. 71), ako znel po roku 1867 jeho oficiálny názov, siahajú takmer do polovice 19. storočia.

Porážka rakúskeho vojska na severotalianskom bojisku spojenou francúzsko-sardínskou armádou (Napoleon III. a Viktor Emanuel II.) v lete roku 1859, najmä v bitkách pri Magente (4. júna) a Solferine (24. júna), odhalila nielen vojenskú slabosť mnohonárodnej podunajskej monarchie a neschopnosť jej armádnych špičiek, ale otriasla aj bojovou silou a morálnym stavom jej vojsk.

Prehratá rakúsko-taliansko-francúzska vojna nebola však iba obrovským zahraničnopolitickým debaklom Rakúskeho cisárstva, ale i odrazom prehlbujucej sa krízy jeho vnútorného absolutistického systému. Pod vplyvom citeľných vojnových neúspechov sa v rakúskych ozbrojených silách začali už v roku 1859 uskutočňovať dôležité vojenské reformy. Týkali sa predovšetkým zmien v oblasti organizačnej výstavby vojsk, dislokácie, výzbroje i používaného vojenského umenia. V rámci reorganizácie armády boli spojením jednotlivých poľných práporov pôvodných radových peších plukov sformované nové pešie pluky.

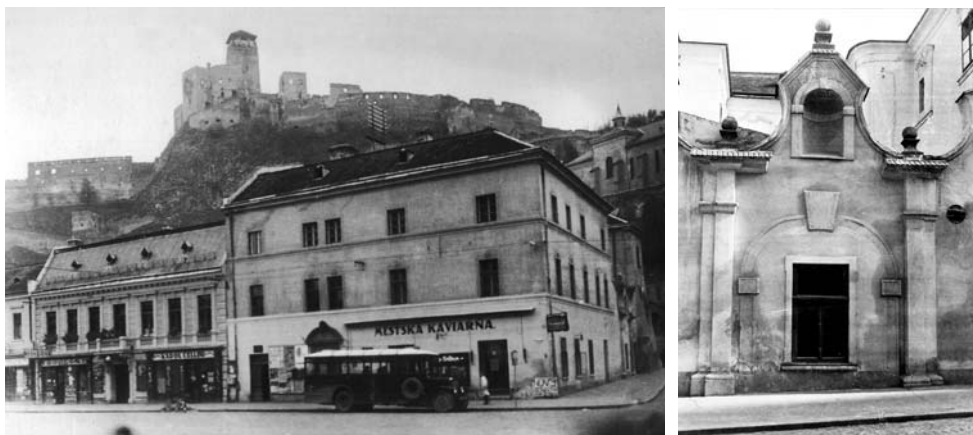
71. peší pluk habsburskej armády bol vytvorený 1. februára 1860 z častí radových peších plukov č. 8 (Brno), č. 12 (Kožmárno) a č. 54 (Olomouc), ktoré po predchádzajúcich úporných bojoch v severnom Taliansku zostali značne zdecimované. Oficiálnym miestom zrodu pluku sa stalo mesto Benátky. Práve rozsiahle územie benátskej oblasti, ktorá bola vtedy rakúskou provinciou, bolo zároveň prvým miestom dislokácie pluku. Jeho veliteľstvo ešte v roku 1860 presunuli z Benátok do Padovy a neskôr do Este. Poľné jednotky pluku mali svoje posádky v Portogruare (1862), v Trevisi (1863) a vo Verone. Podľa niektorých zistení bolo veliteľstvo pluku (spolu s tylovou časťou) umiestnené do roku 1864 vo vtedajšom uhorskom Petrovaradíne (bývalá JZR). V súvislosti s hroziacou vojnou s Pruskom bolo v polovici mája 1866 rozhodnuté o premiestnení pluku na Moravu. Miestom jeho dislokácie sa stala Moravská Třebová, kam jednotky pluku dorazili 26. júna.

V prusko-rakúskej vojne (1866) začlenili 71. peší pluk do tzv. zaisťovacej brigády Rothkirch, podliehajúcej VIII. armádnemu zboru. Pluk vykonával strážnu službu pozdĺž železničných tratí v priestore Česká Třebová - Olomouc. V ústupových bojoch habsburskej armády po prehratej bitke pri Hradci Králové (3. júla), predovšetkým však počas bojových šarvátok pri moravských obciach Tovačov, Dub, Rokytnice a Dluhonice (15. júla), utrpel pluk značné ľudské a materiálne straty. Vlárskym priesmykom ustúpili jednotky pluku smerom na Trenčín, Bratislavu a Viedeň. Po mierových rokovaníach medzi víťazným Pruskom a porazeným Rakúskom v moravskom Mikulove (začali sa 23. júla) a po podpísaní Pražského mieru (23. augusta 1866 - na jeho základe bolo Benátsko postúpené Talianskemu kráľovstvu) sa novými miestami dislokácie pluku stali český Terezín (1866), juhomoravské Brno (1871) a Louka (nem. Klosterbruck) pri Znojme (1877). V roku 1878 sa začalo sústreďovanie celého pluku do Brna. Pluk sa zúčastnil na okupácii (1878) a na potlačení povstania (v zimných mesiacoch 1881 - 1882) v Bosne a Hercegovine, pričom jeho dva práporové boli od roku 1879 dislokované v hercegovinských mestách Mostar a Nevesinje.

Trenčín - posádkové mesto 71. pešieho pluku

V roku 1882 sa stálym sídlom veliteľstva 71. pešieho pluku, jeho dvoch poľných práporov a náhradného práporu stal Trenčín. V roku 1883 bol jeden z práporov pluku odovzdaný novozriadenému 98. pešiemu pluku vo Vysokom Mýte. V roku 1890 sa 1. prápor 71. pešieho pluku nachádzal v juhodalmátskom Dubrovniku (tal. Ragusa), 2. v Trnave, 3. a 4. v Trenčíne. V roku 1894 bolo veliteľstvo pluku, neskôr aj jeho dva práporové (1897 a 1898), preložené do hlavného mesta monarchie Viedne. V Trenčíne v tom čase zostal iba 3. prápor, dve vozatajské roty a sklady. V roku 1905 bol 1. prápor dislokovaný v Trnave, 2. a 3. v Trenčíne a 4. v juhodalmátskej Budve. V septembri 1906 bol jeden z práporov pluku preložený do Bratislavy na posilnenie posádkovej strážnej služby. Pluk sa podieľal na anexii Bosny a Hercegoviny

Rakúsko-Uhorskom (1908), po výraznom zostrení rakúsko-srbských vzťahov v marci 1909 bol 3. prápor 71. pešieho pluku dočasne umiestnený v bosniackom Sarajeve. Počas prvej balkánskej vojny (1912) boli dve poľné rotý pluku a skupina dôstojníkov odoslané na južné hranice monarchie.

Prvým sídlom veliteľstva 71. pešieho pluku bola pôvodná budova na rohu dnešného Mierového námestia (obr. vľavo) a Farskej ulice (obr. vpravo).

Od roku 1883 bol 71. peší pluk (v zložení 2. – 4. prápor) spolu so 72. peším plukom a 1. práporom pionierskeho (ženijného) pluku začlenený do zostavy 27. pešej brigády 14. pešej divízie V. armádneho zboru (ich veliteľstvá sídlili v Bratislave na dnešnej Dunajskej ulici). Početné stavy pluku boli v mieri a počas vojny doplňované regrútmí (odvedencami) z troch vtedajších uhorských (slovenských) žúp – Trenčianskej, Oravskej a Turčianskej. Mužstvo, prípadne poddôstojníci v zálohe, ktorí mali počas mobilizácie a vojny doplniť poľné (frontové) jednotky, boli sústredovaní v náhradnom prápore pluku, pre ktorý viedol evidenciu tzv. káder náhradného práporu (nem. Ersatzbataillonskader). Z hľadiska národnostného zloženia predstavovali Slováci v roku 1900 temer 95% a v roku 1914 asi 85% z celkových počtov kmeňového stavu mužstva pluku.

Plukovná hudba 71. pešieho pluku

V čase pred vypuknutím 1. svetovej vojny mal pluk za sebou už viac ako päťdesiatročnú existenciu a dostatočne pohnuté osudy. Jeho vojenské úspechy a bojové zásluhy si vysoko cenil samotný cisár František Jozef I., ktorý pluk považoval za jednu z najlepších jednotiek spoločnej cisárskej a kráľovskej armády.

71. peší pluk na bojiskách 1. svetovej vojny

Sarajevský atentát na následníka habsburského trónu arcivojvodu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofiu sa stal bezprostrednou zámenkou na rozpútanie svetového vojnového požiaru. Už v nedeľu, 26. júla 1914, na deň sv. Anny, bola na území habsburskej monarchie vyhlásená čiastočná mobilizácia. O dva dni neskôr Rakúsko-Uhorsko vypovedalo vojnu Srbsku a cisár František Jozef I. podpísal vo svojom letnom sídle v Bad Ischlu známy manifest „Mojim národom!“.

Začala sa 1. svetová vojna...

Krátko po zverejnení cisárskeho manifestu sa v náhradnom prápore 71. pešieho pluku v Trenčíne sústredilo asi 8 000 záložníkov. Odchádzali zo svojich domovov, opúšťali svojich najbližších a pritom zrejme mnohí z nich ani netušili, že sa vidia skutočne naposledy.

Rakúsko-uhorský cisár František Jozef I.

Fridrichova kasáreň v Trenčíne sa stala novým sídlom 71. pešieho pluku

Do stavu najvyššej bojovej pohotovosti bola vtedajšia trenčianska posádka, ktorú tvoril 71. peší a honvédske 15. peší pluk, uvedená 6. augusta 1914. Pri príležitosti odchodu 71. pešieho pluku na východný front sa v sobotu, 8. augusta, v dopoludňajších hodinách uskutočnila poľná omša. Na vojenskom cvičisku na Hornej Sihoti ju slúžil poľný kurát pluku Dr. Jozef Tiso, ktorý aj požehnal plukovnú zástavu. Po príhovore plukovníka Fridricha Tilzera zložilo 4 000 príslušníkov

pluku slávnostnú prisahu vernosti uhorskej vlasti a poslušnosti panovníkovi. Už na druhý deň odišiel cez Žilinu do haličského Tarnówa prvý transport 71. pešieho pluku, v ktorom bola približne polovica (3 500) mobilizovaných mužov. V krátkom čase ho nasledoval i druhý transport. V prvých mesiacoch vojny nastúpilo do pluku postupne asi 16 000 vojakov.

Na haličskom úseku východného frontu bol 71. peší pluk (spolu so 72. peším plukom a 11. práporom poľných strelcov v rámci 27. pešej brigády 14. pešej divízie V. zboru) začlenený do operačnej zostavy rakúsko-uhorskej 1. armády. Do bojovej činnosti zasiahol pluk (s oddielom Scharitzer) prvýkrát 23. augusta 1914. Bolo to v rámci práve začatej rakúsko-uhorskej ofenzívy, ktorej cieľom bolo prekvapiť ešte nie celkom sústredené ruské vojská. V nasledujúcej bitke o Halič boli jednotky 1. armády nasadené na severnom krídle haličského úseku východného frontu proti ruskej 4. armáde, v smere na Lublin. Už na začiatku týchto bojov boli príslušníci pluku vystavení tým najťažším skúškam a obetiam na životoch.

V prvý deň svojho nasadenia na fronte sa 71. peší pluk dostal do ťažkých bojov o výšiny pri obci Polichna a namiesto rýchleho postupu sa musel úporne brániť. Mal pritom značné straty, padlo vyše 200 mužov (zvlášť vysoký bol počet padlých dôstojníkov). V ten istý deň začali jednotky pluku útočiť v smere na Krasnik a Rudnik. Trojdňové vyčerpávajúce boje (23. – 25. augusta) pri Krasniku (pamätníkmi priliehavo nazvané „krvavý kúpeľ“ – proti brániacim sa práporom pluku vyrazila ruská jazda, ktorá dobyla prvé obranné pásmo a väčšinu vojakov v ňom pobila) a na ne nadväzujúce boje o Rudnik a Lublin (26. a 28. augusta) sa skončili pre 1. armádu vcelku úspešne. Boli však draho vykupené neúmerne vysokými (40 – 50%-nými) ľudskými stratami. Spomedzi jednotiek V. zboru práve 71. peší pluk prišiel o veľkú časť svojich veliteľov (najmä na nižších funkciách) a o 40% pôvodných stavov mužstva. Musel byť stiahnutý z prvého sledu armády a bol doplnený prvými pochodovými práporami (tzv. maršbataliónmi).

Koncom augusta 1914 sa však útočná činnosť rakúsko-uhorských jednotiek na východnom fronte vyčerpala. Po ruskom protiútoky (bezprostredne ohrozil tylo protivníkových vojsk pri Lvove) nariadilo rakúsko-uhorské velenie 11. septembra všeobecný ústup. Už v polovici septembra bola 1. armáda zahnaná ruskou 9. armádou za rieku San (z tohto hľadiska je možné konštatovať, že rakúsko-uhorské vojská sa z haličskej porážky už nikdy celkom nespamätali). Jednotky 27. pešej brigády zaujali postavenie severne od Tarnówa a prešli obrannými bojmi na rieke Nida. Ofenzívne boje na Sane v dňoch 9. – 11. októbra, ako aj útočná činnosť v smere na Sandomierz a Ivangorod, sa skončili bez významnejších výsledkov. Celá 14. pešia divízia sa napokon musela stiahnuť za rieky Dunajec a Nida.

V zimných mesiacoch na prelome rokov 1914 – 1915 bola bojová činnosť jednotiek rakúsko-uhorskej 1. armády zameraná najmä na obranu severných hraníc Uhorska s Haličom. Čiastočne sa im pritom podarilo vytlačiť ruské vojská zo snehom zaviatych karpatských priesmykov. 71. peší pluk bol začlenený do obranného pásma pri Krakove a na začiatku decembra 1914 bojoval pri Miechówe. Tesne pred Vianocami (22. – 23. decembra) sa pluk zúčastnil na ťažkých pozíčných bojoch pri Štitnikoch a Ščerbakove. Na Nový rok 1915 sa jednotky 14. pešej divízie nachádzali v priestore Czarkówa. Koncom januára 1915 bol 71. peší pluk stiahnutý za frontovú líniu na odpočinok a na doplnenie.

Na začiatku roka 1915 boli rakúsko-uhorské vojská, nasadené na východnom fronte, čiastočne zreorganizované. V tejto súvislosti bola 14. pešia divízia vyňatá z podriadenosti V. zboru 1. armády a začlenená do zostavy IV. zboru 2. armády (veliteľ generál jazdeckta Eduard von Böhm-Ermolli). 71. peší pluk sa aj naďalej podieľal na bojoch v Karpatoch. Bol nasadený na frontovom úseku Medzilaborce – rieka Uh a v podstate až do mája 1915 jeho príslušníci bojovali severne od Vyšnej Jablonky a na vrchu Skory (857 m n. m.).

Po niekoľkomesačnej príprave sa spojeným rakúsko-uhorským a nemeckým vojskám na východnom fronte podarilo 2. mája 1915 začať úspešnú prielomovú operáciu v priestore Gorlic (na severnom úpätí Karpát, západne od Jasla). Ruské vojská boli prinútené ku všeobecnému ústupu, ktorý sa zastavil až koncom septembra 1915 hlboko vo vlastnom vnútrozemí. Medzitým však dovtedy v podstate neutrálne Taliansko vstúpilo do vojny na strane dohodových mocností a v Alpách a na rieke Soča (nem. Isonzo) došlo k vytvoreniu taliansko-rakúskeho frontu.

Tylová jednotka (trén) v Karpatoch a zákopy 71. pešieho pluku na talianskom fronte

Po gorlickom prielome viedol 71. peší pluk ťažké a vyčerpávajúce ofenzívne boje vo východnom Haliči a na západnej Ukrajine. Spočiatku to bola bojová činnosť v okolí mesta Sambor a v údolí rieky Ciroky, neskôr v močariskách pri Dnestri, pri Veľkom Blate, Komárne, medzi riekami Hnilá (Gnilá) Lipa a Zlatá Lipa, pri Folwarkoch a Czortkówe (dnes ukr. Čortkov). Na Ukrajine strávil pluk takmer celý nasledujúci rok. Od polovice októbra 1915 bol začlenený do prvého sledu na južnom okraji frontového úseku 2. armády, juhozápadne od Gontowa (oproti nemu sa nachádzali jednotky ruského VI. zboru 11. armády). Krvavé zákopové boje počas zimných mesiacov 1915 – 1916 pri Gontowe, Renówe, Ditkowciach a na rieke Ikva pri Kremenci predstavovali pre pluk vysoké straty na životoch jeho príslušníkov, pričom konečné výsledky samotnej bojovej činnosti boli prakticky bezvýznamné.

Štvrtého júna 1916 začali ruské vojská známu Brusilovovu ofenzívu. Počas nej postúpili v priebehu troch mesiacov na celom úseku východného frontu o 80 – 150 km smerom na západ. V súvislosti s ofenzívou sa jednotky 71. pešieho pluku dostali do vyčerpávajúcich ústupových bojov. Napokon museli značne zdecimovanú 14. pešiu divíziu koncom októbra 1916 v priestore Zloczówa (dnes ukr. Zoločev), východne od Lvova, stiahnuť z prvého sledu 2. armády. Divízia prešla do zálohy 5. armády (veliteľ generál Svetozar Boroevič de Bojna). V novembri 1916 bola celá divízia presunutá na taliansky front. 71. peší pluk bol v jej rámci nasadený v priestore Gorice (nem. Görz, tal. Gorizia), konkrétne na rieke Soča pri Vertojbe, na strednom (sočskom) úseku frontu, v operačnej zostave rakúsko-uhorskej 5. armády.

Od začiatku nasadenia na talianskom fronte musel 71. peší pluk odolávať útokom jednotiek talianskej 3. armády, a to za cenu značných strát. V nasledujúcej alpskej zime na prelome rokov 1916 – 1917 sa bojová činnosť oboch nepriateľských zoskupení obmedzila na pozíčnú vojnu, avšak na jar roku 1917 znovu prepukli intenzívne boje.

Počas desiatej bitky na Soči (12. 5. – 8. 6. 1917) sa podarilo brániacim sa práporom 71. pešieho pluku odraziť pri Kostanjevici nápor vojsk patriacich 3. armáde. Úspech bol však draho zaplatený množstvom mŕtvych a ranených. V nasledujúcej jedenástej bitke na Soči (18. 8. – 15. 9. 1917) bol pluk nasadený v prvom slede 14. pešej divízie, v priestore juhovýchodne od Gorice. V uvedenej talianskej ofenzíve sa vyčerpali vojská oboch bojujúcich strán. Pluk bol v tom čase stiahnutý z frontovej línie a po krátkom odpočinku, najmä po doplnení čerstvými silami, bol znovu začlenený medzi prvosledové jednotky.

S cieľom zvrátiť nevýhodnú situáciu na talianskom fronte bol na jeseň roku 1917 pripravený útok (prielom) spojených rakúsko-uhorských a nemeckých vojsk v okolí mesta Kobarid (nem. Karfreit, tal. Caporetto) v Julských Alpách. Túto dvanástu bitku na Soči (24. 10. – 12. 11. 1917) uskutočnili divízie spoločnej nemecko-rakúskej 14. armády (veliteľ divízie generál pechoty Otto von Bellow), podporovanej na pravom krídle rakúsko-uhorskou 10. a na ľavom krídle 5. armádou. Útok smeroval z priestoru Bovec (nem. Flitsch) – Žaga (nem. Saga) – Kobarid – Tolmin (nem. Tolmein) do tylo talianskych vojsk na rieke Soča. Použitie tzv. Hutierovej taktiky spôsobilo ťažkú krízu talianskych jednotiek, ktorým sa úspešný rakúsko – nemecký postup podarilo zastaviť až na vlastnom území, na rieke Piava, a to iba vďaka výdatnej

Vzbura vojakov – Slovákov zo 71. pešieho pluku v Kragujevac

pomoci jedenástich britsko-francúzskych divízií. V zostave 14. pešej divízie 1. sočskej armády postupoval 71. peší pluk počas prielomu od Vertoby smerom cez úsek Palmanova – Gradiska do údolia rieky Tagliamento a potom cez Chiarano k rieke Piave, do priestoru Noventa di Piave. Po skončení bojov sa front na dlhší čas stabilizoval na línii od Monte Pasúbio, ležiacom južne od Tridentu (tal. Trento) k rieke Piave a pozdĺž nej až k Benátskemu zálivu.

Na letné mesiace roku 1918 naplánovalo hlavné rakúsko-uhorské velenie ofenzívu na tridentskom úseku frontu a na rieke Piava. Ofenzíva mala viazať čo najviac síl Dohody na talianskom fronte, a tým pomôcť nemeckej ofenzíve na západnom fronte. Zároveň mala umožniť rakúsko-uhorským jednotkám dosiahnuť francúzske hranice, a tak ohroziť tylo dohodových vojsk. Úder Rakúšanov mal byť vedený dvomi smermi. Cieľom skupiny dvoch armád (10. a 11. armáda) poľného maršala Franza Conrada von Hötzendorf bolo dosiahnuť Veronu. Cieľom skupiny poľného maršala Boroeviča (6. a Sočská armáda) bola predovšetkým Padova. Veliteľom Sočskej armády (nem. Isonzoarmee) bol generál Wenzel Wurm.

Po odpútačom manévri pri Tonalskom priesmyku (13. júna), ktorý bol Talianmi odrazený, zaútočila Conradova skupina v ranných hodinách nasledujúceho dňa na postavenia talianskej 6. a 4. armády. Bola však skoro zastavená a zatlačená do východiskových pozícií. Hlavný úder mala uskutočniť Boroevičova skupina. Tá začala útočiť 15. júna pozdĺž celého dolného toku Piavy, prekročila ju na širokom úseku a prenikla pozíciami talianskej 3. armády do hĺbky asi piatich kilometrov. 71. peší pluk útočil v zostave Sočskej armády. Jeho jednotky boli nasadené na zvlášť exponovanom úseku Ponte di Piave, kde mali plniť úlohu prierazného klina 14. pešej divízie. Medzitým však následkom prudkých dažďov rýchlo stúpila hladina vody v predtým takmer vyschnutom riečisku Piavy. Pluk patril k tým jednotkám Sočskej armády, ktorým sa podarilo prepraviť na druhý breh Piavy, prekonal tri obranné pásma protivníka, pričom postúpil až k Martini. Počas bojov zajal 1 200 talianskych vojakov. Ofenzíva sa však za osem dní skončila neúspechom. Príčinou bola najmä vysoká voda v rieke Piava a narušenie rakúsko-uhorského systému zásobovania útočiacich jednotiek talianskym leteckým bombardovaním. Ľudská krv, ktorá počas ofenzívy sfarbila prudké vody Piavy, bola v nemalej miere slovenského pôvodu. Poľný maršal Boroevič, ktorému sa nepodarilo získať posily od Conrada, nariadil počas noci z 22. na 23. júna stiahnutie vojsk za Piavu. Front sa tak v podstate až do druhej polovice októbra 1918 stabilizoval. 71. peší pluk bol rozmiestnený na úseku tiahnucom sa pozdĺž Piavy od San Michele di Piave až k jej ústi do Jadranského mora. Jediným tragickým výsledkom tejto poslednej rakúsko-uhorskej ofenzívy na talianskom fronte boli obrovské straty na životoch (140 000 mužov), ktoré vyvolali v radoch najmä prostých vojakov vlnu nespokojnosti a značne otriasli ich bojovou morálkou. Z tohto posledného neúspechu sa rakúsko-uhorské vojská už nespamätali.

Úplný krach ofenzív Nemecka a Rakúsko-Uhorska na frontoch vo Francúzsku a v severnom Taliansku v roku 1918 znamenal koniec ich nádejiam na víťazstvo vo vojne. Začiatok ofenzívy dohodových mocností na talianskom fronte 24. októbra 1918 predstavoval koniec existencie rakúsko-uhorskej armády (počas nej padla do talianskeho zajatia asi tretina príslušníkov 71. pešieho pluku). Kapituláciou centrálnych mocností v novembri 1918 sa skončila 1. svetová vojna nazvaná súčasníkmi „Veľká vojna“.

Po zániku vojnových frontov i samotnej habsburskej monarchie sa príslušníci 71. pešieho pluku postupne vracali domov na rodné Slovensko. Niektorí z nich vstúpili do česko-slovenských légii v Taliansku. Po vytvorení Česko-Slovenska pluk obnovil svoju činnosť v Trenčíne a stal sa súčasťou formujúcej sa brannej moci nového štátu. Náhradný prápor pluku fungoval už v decembri 1918. Na jar roku 1919 sa zreorganizovaný 71. peší pluk zúčastnil na bojoch proti maďarským bolševikom na južnom Slovensku (v okolí Lučenca). V rámci prebiehajúceho procesu reorganizácie a unifikácie česko-slovenskej brannej moci bol pluk s platnosťou od 1. januára 1920 prečíslovaný na peší pluk č. 17, ktorý zostal aj naďalej dislokovaný v posádke Trenčín.

Peter Švanda

Na sklonku 1. svetovej vojny vypukla v Kragujevaci, srbskom meste na brehu rieky Lepenec najväčšia vzbura v Rakúsko-Uhorskej armáde. Účastníkmi vzbury boli príslušníci trenčianskeho 71. pešieho pluku. Vodcom vzbury bol rotmáster Viktor Kolibík z Dlhého Poľa.

V priebehu jarných mesiacov 1918 sa do Kragujevca vrátilo asi 2400 slovenských vojakov z ruského zajatia. Zostavili z nich 7 stotín 41. pochodovej formácie, ktoré mali 10. júna 1918 odísť na taliansky front. Odpor proti vojne a monarchii, únava zo strádania a odhodlanie vzoprieť sa odchodu na južný front vytvárali výbušnú situáciu.

Vzbura vypukla 2. júna 1918 večer po konflikte vojaka Martina Riljaka z Hornej Marikovej s rotmajstrom Antonom Bednárom, veliteľom izby. Zapojili sa do nej skoro všetci vojaci určení na odchod na bojisko. Bednár dostal poriadny výprask a oneskorenci vylámali skrine s puškami a nábojmi. Spustili lavínu, ktorá sa už nevedela zastaviť. Vzbúrenci sa zmocnili asi 500 pušiek, niekoľkých guľometov, prepadli železničnú stanicu, prerušili telefonické spojenie. Podarilo sa im zničiť štábne dokumenty a zoznamy mužstva, ale nepodarilo sa im dobyť muničný sklad a tak bolo o ich neúspechu prakticky rozhodnuté.

Veliteľ náhradného práporu pplk. Marx zburcoval v posádke dragúnov 7. jazdeckého pluku a delostrelecké batérie. Hodinu a pol po polnoci už bol vyčistený stred mesta a začal útok na kasárne. Vzbúrenci sa napokon pre nedostatok streľiva vzdali. Negatívne na nich zapôsobila najmä delostrelecká paľba. O piatej hodine 3. júna 1918 boli kasárne obsadené a vzbura potlačená. V radoch vzbúrencov bolo päť mŕtvych, na druhej strane bolo pár ranených. Ráno 3. júna 1918 muselo nastúpiť asi 3 000 mužov z náhradnej roty na dvor kasární a boli vyzvaní, aby sa dobrovoľne prihlásili tí, ktorí vzburu začali, ako aj tí, ktorí by vedeli podrobnejšie informovať vyšetrujúcich. Stanný súd 8. júna 1918 z 81 obvinených odsúdil mnohých na dlhoročné tresty väzenia a štyridsiatich štyroch slovenských vojakov na trest smrti. Termín popravy bol určený na ten istý deň a 14. hodinu.

Kragujevac sa na konci 1. svetovej vojny stal miestom vzbury a masakry 44 Slovákov

Asistenčná jednotka pred popravou na Stanovljanskom poli 6. júna 1918

Miestom popravy bolo určené Stanovljanske pole – stará srbská strelnica s násypmi na zachytávanie striel, ktoré sa nachádzalo asi kilometer od mesta. Na miesto popravy musel prísť celý náhradný prápor 71. pešieho pluku. Vojaci boli skontrolovaní, na miesto popravy mierila delostrelecká batéria a priestor obkolesil kordón dragúnov a Bosniakov. Zároveň bolo kvôli výstrahe rozkazom veliteľa mesta zvolané i domáce obyvateľstvo. Problémom bola popravná čata. Dobrovoľne sa nehlásil nik, celý náhradný prápor 71. pluku niečo také striktno odmietol. Voľba padla na G. prápor 1. bosensko-hercegovinského pluku. Z neho po hode kockou vybrali 80 mužov, ktorí dostali bohatý prídela stravy a alkohol, zároveň i pokyny. Polovica čaty mala mieriť na hlavy, polovica na hrude odsúdených.

O 13.30 hod. na dvore Kreiskommandu pod dohľadom popravnej jednotky s bajonetmi na puškách boli v radoch po štyroch vojakoch zhrmaždení odsúdení. Polovica popravnej jednotky sa postavila za odsúdených, polovica pred nich. Do čela sprievodu sa na bielom koni postavil plukovník Marx a ďalší dôstojníci na koňoch, úplne vzadu boli bubeníci. Smutný sprievod sa pohol mestom. Bol obklopený domácim obyvateľstvom. Na mieste popravy odsúdených rozdelili do dvoch skupín po 22 mužov. Prvá stála, druhá si musela kľaknúť – smrť čakala najprv na ňu. Popravná čata stála 20 krokov od tých čo pokľakli. Odsúdencom bol ešte raz prečítaný rozsudok smrti, kňaz odriekal poslednú modlitbu a tým, ktorí chceli, zviazali oči. Na pokyn podplukovníka Marxa sa popravná čata priblížila ku kľaciačemu radu na 10 krokov – farár ich vyspovedal a Bosniaci ich strieľali.

Na Stanovljanskom poli sa 6. júna 1918 odohral krutý masaker. Tesne po ňom dorazil na koni kuriér s milosťou pre odsúdených, ktorú im udelil cisár. Bolo to propagandistické gesto – divadlo s neskoro dobiehajúcim kuriérom sa v Rakúsko – Uhorsku odohrávalo až priveľmi často. O tom, aká „milosť“ čakala na rodiny popravených, svedčí naopak to, že už 6. júla 1918 im boli zastavené vojenské podpory.

Po poprave nastúpil k práci sanitný oddiel. Vojenský lekár každému z popravených zisťoval pulz, potom popravených povyziekali a povyzúvali. Blúzy, baganče a nohavice sa po vypraní opätovne dali do používania. Popravených po obsiahlej reči veliteľa posádky naložili vojaci na vozy a odviezli k vykopanej jamy. Keďže bolo sucho a na vykopanie jamy bolo málo času, bola hlboká len 50 centimetrov. A keďže bolo horúco, už na druhý deň bola nad mŕtvymi zem popukaná a cez škáry sa širil zápach. Po ďalšej noci niekoľko mŕtvych našli vyhrabaných a ich telá roztrhané – vyhrabali ich zdivočené psy...

NEZABUDNEME!

1918 – 2008

Prislušníci 71. pešieho pluku v ruskom zajatí

Publikáciu vydalo Kultúrne a metodické centrum OS SR Trenčín v roku 2008 pri príležitosti 90. výročia vzbury a popravy 44 vojakov bývalého trenčianskeho 71. pešieho pluku.

KaMC OS SR Trenčín na príprave publikácie spolupracovalo so ZV SR – Klubom vojenských veteránov Trenčín, Oblastným výborom SZPB v Trenčíne a Trenčianskym múzeom.

Náklad: 500 kusov

Vytlačila: 5. kartoreprodukčná základňa Nemšová

Rovnošaty 71. pešieho pluku v 19. a 20. storočí na kresbách PhDr. Jana Vogeltanza z ČR

Nadporučik v spoločenskej
rovnošate z r. 1861 – 1867

Pešiak v poľnej rovnošate
z roku 1866

Slobodník v prehliadkovej
rovnošate z r. 1867 – 1875

Poručik v poľnej rovnošate
z roku 1878

Slobodník v poľnej rovnošate
z roku 1878

Poručik v služobnej rovnošate
z rokov 1898 – 1908

Nadporučik v spoločenskej
rovnošate z r. 1900 – 1914

Šikovateľ v poľnej rovnošate
z rokov 1890 – 1900

Dôstojník v plášti okolo r. 1900

Hodnostné označenie v cisárskej a kráľovskej armáde na začiatku 20. storočia

poľný maršal / *Feldmarschall*

generálplukovník / *Generaloberst*

generál zbraní / *General der Infanterie (pechoty) Gyalogsági tábornok **

*) *General der Kavallerie - Lovassági tábornok (jazdectva) Feldzeugmeister/Táborszernagy (poľný zbrojmajster)*

generálporučík / podmaršal
Feldmarschalleutnant/Altábornagy

Generálmajor / *Generalmajor Vezérőrnagy*

plukovník / *Oberst Ezredes*

podplukovník / *Oberstleutnant Alezredes*

major / *Major Őrnagy*

kapitán / *Hauptmann Százados*

nadporučík / *Oberleutnant Főhadnagy*

poručík / *Leutnant Hadnagy*

zástavník / *Fähnrich Zászlós*

dôstojnícky zástupca / *Offizierstellvertreter / Tiszthelyettes*

V niekoľkých obmenách sa používalo hodnostné označenie pre štábného rotmajstra, gážištu bez hodnostného stupňa, kadeta a kadeta v zálohe.

rotmajster / *Stabfeldwebel Törzsőrmester*

rotný / *Feldwebel Őrmester*

čatár / *Zugsführer Szakasvezető*

desiatník / *Korporal Tizedes*

slobodník / *Gefreiter Őrvezető*

vojak / *Infanterist Honvéd * 1*

Rozdielne názvy hodností podľa druhu plukov

*1. Vojak horskej pechoty sa nazýval „strelc“ /Jäger/ vojak delostrelectva „delostrelc“ /Kanonier/ Tuzér atd. Rovnako odlišné pomenovanie hodností podľa druhu zbrane bolo pre hodnosť slobodník, desiatník,rotný a rotmajster a.i.

Vychádzkové blúzy s egalizáciou C.a.K. peších plukov

zástavník
35. a 71. pešieho pluku

poručík
40. a 72. pešieho pluku

poručík
C.a.K. delostrelectva

desiatník
1. pluku B.H. strelcov

Pluky v rakúsko-uhorskej armáde sa odlišovali farbou a strihom rovnošaty, farbou výložiek, vyloženia a gombíkov, rôznym označením na výložkách, názvami hodností a pod. Pre 71. peší pluk bola pridelená tmavomodrá farba blúzy so žltými gombíkmi, pre vyloženie „račia“ červená. Rovnaká farba pre blúzy, vyloženie a gombíky boli pridelená ešte aj pre peší pluk č. 35 („rakúsky“) – pešie pluky č. 20 („rakúsky“) a 67 („uhorský“) tiež rovnaké vyloženie, ale sa odlišovali od peších plukov i č. 35 a 71 gombíkmi bielej farby.

Rovnošaty pešiakov, horských strelcov a bosniansko-hercegovinskej pechoty z r. 1886

Vývoj poľnej rovnošaty R.U. peších plukov v priebehu 1. svetovej vojny

Na kresbách PhDr. Vogeltanza sú rovnošaty s egalizáciou 71. pešieho pluku.

Desiatnik 71. pešieho pluku v poľnej rovnošate z r. 1914

Pešiak 71. pešieho pluku v poľnej rovnošate z r. 1917-1918 s prilbou

Poručík 71. pešieho pluku v poľnej rovnošate z rokov 1914 - 1916

Nadporučík 71. pešieho pluku v poľnej rovnošate z r. 1917-1918

V roku 1914 boli pešiaci oblečení do jednoradových tmavomodrých poľných blúz s plukovnou egalizáciou a svetlomodrých nohavíc, ktoré u „uhorských“ plukov mali na stehnách žltočierne vyšívanie. Nosili k nim nízke súkenné čiapky so štítkom z čiernej kože. Masové používanie delostrelectva, opakovacích pušiek a guľometov na bojiskách 1. svetovej vojny si vynútilo okrem zmeny spôsobov boja aj zavedenie nových rovnošiat – v rakúsko-uhorskej armáde pre pešie pluky vo farbe poľnej šedi postupne bez farebnej plukovnej egalizácie.

ŠTYRIDAŠTYRI PRÍSLUŠNÍKOV TREŇCIANSKEHO 71. PEŠIEHO PLUKU POPRAVENÝCH 8. JÚNA 1918 V KRAGUJEVACI

1. vojak Pavol Šalaga z Vrútok, 23 rokov
2. slobodník Adam Daniš z Kolárovic, 33 rokov
3. rotný Viktor Kolibík z Dlhého Poľa, 28 rokov, ženatý, 1 dieťa, vyznamenaný malou i veľkou striebornou a bronzovou medailou Za chrabrosť.
4. vojak Ondrej Baláž z Považského Chlmca, 42 rokov, ženatý, 4 deti
5. vojak Ondrej Smrtník z Považskej Bystrice, 23 rokov
6. vojak Martin Riljak z Hornej Marikovej, 29 rokov, ženatý, 2 deti
7. vojak Ondrej Jariabka z Čremošného, 21 rokov
8. vojak Štefan Rác z Kubrice, 21 rokov, ženatý, 1 dieťa
9. vojak Alfonz Gál z Kolárovic, 22 rokov
10. vojak Štefan Radzo z Hruština, 30 rokov, ženatý, 1 dieťa
11. vojak František Ďurkáč z Turzovky, 22 rokov, vyznamenaný bronzovou medailou Za chrabrosť
12. vojak Dionýz Jesenský z Horného Jaseňa, 23 rokov
13. vojak Jozef Čuraj z Veľkého Divina, 30 rokov, ženatý
14. vojak Pavol Kleniar z Krupiny, 23 rokov
15. desiatnik Ján Fabo z Kubrej, 31 rokov
16. čatár Ján Hudec z Riečnice, 30 rokov, ženatý, 1 dieťa
17. desiatnik Jozef Žoviak z Riečnice, 28 rokov, vyznamenaný striebornou medailou Za chrabrosť
18. slobodník Alojz Šelunga z Bolešova, 25 rokov
19. vojak Karol Miklušičák z Námestova, 32 rokov, vyznamenaný striebornou medailou Za chrabrosť, bronzovou medailou Za chrabrosť a Karlovým krížom
20. vojak Alojz Vojár zo Zákopčia, 24 rokov
21. slobodník Gregor Dvorský z Krásnej Vsi, 30 rokov, ženatý, 2 deti
22. vojak Peter Platoš zo Zákopčia, 24 rokov
23. vojak Matej Frniak z Belej, 22 rokov
24. vojak Jozef Laššo z Petrovej Lehoty, 23 rokov
25. vojak Pavol Kubica zo Zborova nad Kysucou, 23 rokov
26. vojak Vincent Čimbora z Krásna, 23 rokov
27. vojak Jozef Hotko z Hornej Súče, 27 rokov
28. vojak Ján Križan z Chocholnej – Veľčíc, 29 rokov, ženatý, 1 dieťa
29. vojak Ján Gohr z Uhrovca, 26 rokov
30. vojak Valent Miko z Udiče, 30 rokov
31. vojak Adam Bičánek z Olešnej, 23 rokov
32. vojak Ján Kašper zo Skleného, 25 rokov
33. vojak Jozef Hojdík z Papradna, 23 rokov
34. vojak Martin Kulišek zo Štiavnika, 21 rokov
35. vojak Martin Cingel z Terchovej, 26 rokov
36. vojak Štefan Sokolík zo Štiavnika, 27 rokov, ženatý, 1 dieťa
37. vojak Vavrinec Rakovan zo Štiavnika, 27 rokov
38. vojak Ján Pittner z Trenčianskych Teplíc, 23 rokov
39. vojak Štefan Bednárík z Beckova, 28 rokov, vyznamenaný striebornou medailou Za chrabrosť
40. vojak Štefan Snovák z Hruština, 27 rokov, ženatý, 2 deti
41. vojak Ján Stezák z Kunova, 24 rokov
42. vojak Ondrej Brveník z Kralovian, 26 rokov
43. vojak Ondrej Kiss z Krpelian, 28 rokov, ženatý, 2 deti
44. vojak Anton Mikuš z Rybian, 34 rokov, ženatý, 1 dieťa

Pamätník a pamätne tabule v Trenčine, venované pamiatke 44 popravených vojakov bývalého 71. pešieho pluku, popravených v Kragujevaci 8. júna 1918

Bývalá kasáreň 71. pešieho pluku v Trenčine. Pohľad z vyhlíadky v lesoparku Brezina.

Pamätník 44 popraveným vojakom 71. pešieho pluku v kasárni SNP – súčasný stav

Nápis na pamätnej tabuli Jána Fabu

Pamätná tabuľa J. Fabu v bývalej obci Kubra

Nápis na pamätnej tabuli Štefana Ráca

Pamätná tabuľa Š. Ráca v Trenčine-Kubrici

Pamätná bronzová tabuľa, venovaná pamiatke Kragujevskej vzbury bola osadená na ulici Kragujevských hrdinov č. 1. Na tabuli bol nápis:

„V dňoch 1. a 2. júna 1918 vzbúrili sa v Kragujevaci – Juhooslávii vojaci bývalého 71. pešieho pluku proti vojne a Rakúsko-uhorskej monarchii. Po potlačení vzbury bolo popravených 44 hrdinov príslušného pluku.“

Pamätnú tabuľu odhalili v r. 1958 pri príležitosti 40. výročia vzbury, na ulici, ktorou príslušníci pluku odchádzali z kasárni na železničnú stanicu a odtiaľ na fronty prvej svetovej vojny. Súčasne s odhalením tabule premenovali bývalú Železničnú ulicu na ulicu Kragujevských hrdinov. Všetky tri pamätne tabule boli odhalené v r. 1958.